

RUČNÁ VÝROBA PAPIERA

Veľa vecí každodennej potreby používame automaticky bez zamyslenia. Pritom na ich vynájdenie muselo ľudstvo prejsť dlhými rokmi vývoja. Papier je tiež jednou z takýchto samozrejmostí. Málokto sa zamyslí, čo predstavuje jeho výroba dnes, nieto ešte v minulosti, keď sa musel vyrábať ručne.

Papierová cesta – cesta papiera

Pre ručnú výrobu papiera na Slovensku, ale i na celom svete, bol iste veľmi dôležitý rok 105 n. l. Bol to rok, kedy bol verejne pochválený v Číne cisársky úradník Tshai-Lun za to, že vynášiel spôsob výroby papiera z kôry stromov moruše, ľanu, textilného odpadu – handier a rybárskych sietí. Týmto vynálezom bola vytlačená výroba pomerne drahého papiera z hodvábu.

Čínsky recept na výrobu papiera sa začiatkom nášho letopočtu dostal do Kórey, v roku 610 do Japonska. Znalosti o výrobe papiera sa veľmi rýchlo rozšírili do Strednej Ázie a Tibetu, odtiaľ do Indie. Centrom výroby papiera sa stal Samarkand.

Umenie výroby papiera bolo prvýkrát dovezené do arabského sveta okolo roku 751 vďaka čínskym vojnovým zajatcom. Arabi, ktorí papier rozšírili na dobytých územiach, založili papierne v Bagdade, Damasku, Ale-

xandrii, Maroku, Španielsku a na Sicílii. Pre nedostatok čerstvého lyka boli vstupnou surovinou takmer výlučne handry. Arabi vyvážali papier do Európy, predovšetkým do Talianska, pod názvom arabský papier.

Čínsky názov pre látku na výrobu papiera znie PI-PU (pi – roztrhané handry, pu – všetky látky mimo hodvábu a vlny). Dlhú dobu bol obchod s papierom v rukách Benátčanov. Do Českých zemí pozval panovník Karol IV.

papiernikov z Talianska, ktorí založili v roku 1370 papierňu v Chebe.

Ručná výroba papiera na Slovensku

Prvé doložené správy o výrobe papiera na Slovensku pochádzajú z roku 1530, kedy, podľa uchovaných historických záznamov, bola počas obliehania Levoče vypálená papierňa. Ručná výroba papiera sa postupne na Slovensku natolko udomácnila, že slovenský papier putoval do Budapešti, Miškolca, Debrecína a ďalších miest. V druhej polovici 19. storočia bolo na našom území účtyhodných 105 ručných papierní. Posledné zmienky o papierni na Slovensku sú z Častej z roku 1891. Ručné papierne patria právom k nášmu historickému bohatstvu a práca papiernických majstrov je dokladom kultúrnej vyspelosti nášho národa.

Počas tohto obdobia prešli ručné papierne mnohými zmenami. Napriek tomu si európske ručné papierne zachovávali spoločné znaky výroby a zvykov. Zaslúžila sa o to aj povinnosť tovarišov po vyučení vandrovať a odovzdávať svoje vedomosti ďalším.

Na Slovensku sa stavali papierne výlučne z dreva a až v roku 1744 bola postavená prvá murovaná papierňa v Poprade. Budovy mali vysoké dvojposchodové strechy s množstvom vetracích okienok. Povaly sa používali ako sušiarne papiera. V prízemí bývala výrobňa a byt papiernika. Väčšina papierní mala aj sklad handier a glejáreň, ale zväčša sa nachádzali mimo vlastnej budovy papierne – v šopách alebo prístavkoch – kvôli nepríjemnému zápachu, ktorý odtiaľ vychádzal.

Pohon strojného zariadenia sa uskutočňoval vodným kolesom a len v niektorých štátoch, napríklad v Holandsku a Švédsku, tiež veterným mlynom. Stupy a neskoršie holender sa používali v každej papierni v rovnakých

konštrukciách, slúžili na mletie vlákna. Rozvojom techniky došlo v priebehu storočí ku zmenám, ktoré sa zvlášť výrazne prejavili koncom 18. a začiatkom 19. storočia. Vznikali ručné papierne s prevahou strojovej práce, hoci niektoré pracovné postupy ako čerpanie hárku a sušenie papiera ostávali i naďalej len ručnou prácou.

Ako taká papiereň vyzerala, si dnes môžeme pozrieť napríklad v Poľsku v kúpeľnom mestečku Duszniki – Zdrój alebo v Česku na Morave vo Veľkých Losynách.

Žiaľ, aj napriek vysokému počtu papiernických mlynov sa u nás nezachovala ani jediná historická budova starej papierne. Máme však k dispozícii nielen samotné výrobky slovenských papiernických majstrov, ale aj dobové záznamy o ich živote, profesionálnom raste aj o historických spôsoboch predaja papiera a o vtedajších cenách.

Papierníci si vážili svoju prácu tak vysoko, že ju považovali viac za umenie, ako za remeslo. Preto sa nenašli ani zmienky o existencii cechov. Riadili sa pravidlami, tzv. „artikulami“, ktoré boli podobné v celej Európe. Panovníci rôznych krajín sa ich snažili upravovať tak, aby sa nepriečili ich zákonom a neboli prekážkou pri rozvoji papierenskej výroby. Pravidlá, ktorými sa majstri, tovariši a učni museli riadiť, sa nám zachovali v knihe zápisníc zo schôdze spišských papierní. Za učňa mohol byť prijatý chlapec zo zákonného manželstva a musel predložiť rodný list. Učňovské roky trvali 4 roky. Po ukončení učňovských rokov bol učen slávnostne vyhlásený za tovariša. Tovariš, ktorý išiel po vyučení na vandrovku, musel mať výučnú knižku, kde bolo potvrdenie o vyučení a zápisy majstrov zo všetkých miest, kde sa na vandrovke zastavil. Tovariš, ktorý sa chcel stať majstrom, musel byť na vandrovke 6 rokov. Z toho tri roky musel pracovať a tri roky mohol byť na cestách. Mnohí prešli kus sveta, niektorí sa dostali až do baltických štátov a Ruska. Preto bolo povinnosťou tovarišov po ukončení vandrovky odovzdávať mladším svoje skúsenosti a vychovávať ich k remeslu, ale aj k zvyklostiam a obyčajam.

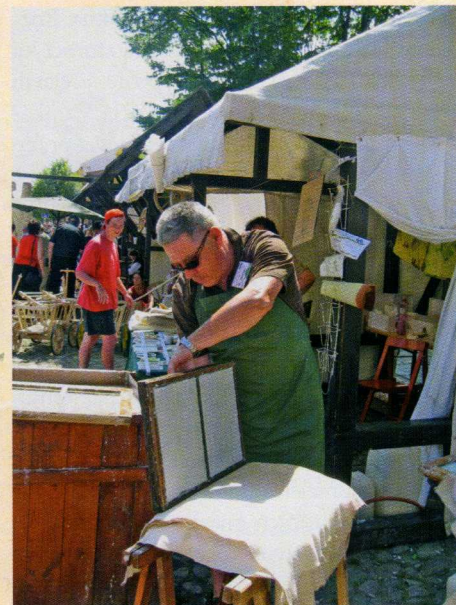
Ako veľmi vtedajšie pravidlá pripomínajú snahu terajšej Európskej únie. Tak isto sa u študenta kladne hodnotia študijné pobyty a prax v zahraničí a tak isto všetky pravidlá v EÚ zjednocujeme. Nič nové sme nevymysleli, len kriesime staré zaužívané obyčaje, ktoré na našom území fungovali po stáročia.

Obnova ručnej výroby papiera na Slovensku

Manufaktúra PETRUS ako jediná papiereň na Slovensku u nás po 150-ročnej odmlke obnovila výrobu ručného papiera a znovu sa zaradila medzi tradičné európske papierne, ktoré dokázali zachovať bez prerušenia výro-

bu niekoľko storočí. Tým dňom bol 30. december 1994. Papiernička je ukrytá v skromnej, bývalej chalupe na kopaniciach neďaleko mesta Senica. Tam sa Ing. Ján Pekarovič, CSc. s manželkou podujali obnoviť tradičnú výrobu papiera na Slovensku. Ako chemický inžinier papiera a celulózy s veľkým zmyslom pre umenie a kultúru do tohto plánu vtiahol celú rodinu. Len s veľkým nadšením a nie s víziou rýchleho zbohatnutia sa táto tradícia dala obnoviť. Jeho sestra PaedDr. Kapa Mária Podhoranská, pôvodným povoláním učiteľka, sa začala venovať osвете. Je ťažko sa presadiť v prostredí, kde už tradícia nežije a spomienku na ňu kvôli dlhej odmlke nezískate. Všetky okolité štáty, Maďarsko, Rakúsko, Česko, Poľsko, ale aj vzdialenejšie Švajčiarsko, Nemecko, Taliansko, Španielsko atď. majú vlastnú neprerývanú výrobu ručného papiera. Je to akási národná vizitka vyspelosti a reprezentácie. Počas 19 rokov sa už vďaka trpezlivej osвете, vzdelávaniu a sprístupneniu manufaktúry deťom a školským exkurziám podarilo vychovať generáciu, ktorá považuje obnovenú manufaktúru výroby papiera za svoju súčasť slovenskej kultúry a historického dedičstva. Dnes sa už mladí ľudia naučili využívať ručný papier a tak vrátili tomuto umeniu – remeslu život.

Ako sa ručne robený papier vyrába?

Môže byť prekvapením a zážitkom navštíviť takúto manufaktúru, kde ožíva história. Ako výroba vyzerá v skutočnosti? Zlisovaná bavlna a ľan sa v mlyne zmiešajú s vodou a pomelú sa na určitú dĺžku vlákna. Takto upravená masa prechádza do triedičky, ktorá prepustí do pracovnej kade len bavlnu s vhodujúcou dĺžkou vlákna. Pripravená papierová hmota musí byť neustále premiešavaná. Na výrobu každého hárku sa načrie sitom s dreveným rámom do kade. Táto činnosť sa

nazýva „čerpanie“. Pre každý formát sa použije prislúchajúci rám.

Na sito je možné umiestniť drôtený vzor v tvare napr. loga firmy alebo štátneho znaku, čím na vyrobenom papieri vznikne vodotlač, ktorú možno objaviť, ak papier otočíte proti svetlu. Je to jemné a efektné. Záleží len na fantázii človeka, čo natrvalo vtlačí do papiera.

Keď pretečie cez sito prebytočná voda, vyklápajú sa hárky na vlnený filc. Aby sa načerpané hárky zbavili zvyškovej vody, vkladá sa balík asi 100 prekľadaných hárkov s vlneným filcom do lisu. Následné dôkladné presušenie na povale, ako za starých čias, trvá deň až dva. Papier schne prirodzene podľa toho aké je vonku počasie a teplota.

Ďalšími krokmi sú hľadanie, triedenie, skladanie obálok. Posledným krokom je kontrola kvality, pri ktorej ani jeden hárok pokazeného papiera neputuje do koša. Znova sa pomelie a použije na ďalšiu výrobu. Ručne vyrobený papier má originálne okraje, mätko pôsobiace, ktoré sa neorezávajú. Podľa nich ľahko spozná-

te, či bol papier ručne čerpaný.

Ručne vyrábaný papier dnes

Najväčšou výhodou ručného papiera je jeho pomalé starnutie, po dlhé roky až storočia si zachováva svoj vzhľad a vlastnosti. Niekoľkostoročné knihy z ručného papiera

korešpondenciu štátnikov, vydávajú sa na ňom diplomy, certifikáty s vodoznakom, kroniky, podpisujú sa na ňom medzinárodné zmluvy. Výtvarníci si tiež nájdu svoj papier pre akvarel či grafiku. Svadobné a promočné oznámenia sú vždy originálnym svedkom výnimočnej životnej udalosti.

V dnešnej dobe pôsobí počítačová komunikácia a korešpondencia úradne, sucho, neosobne. Je to rýchle a praktické, bolo by pokrytecké zavrňovať to, čo uľahčuje

môžeme dodnes obdivovať v múzeách a archívoch. Na rozdiel od priemyselných papierov, ktoré umierajú pri každom dotyku svetla. Stačí si vytiahnuť z police staré noviny, ich papier je za pár rokov krehký a zažltnutý. Preto má ručne vyrábaný papier stále miesto na trhu. Používa sa na exkluzívnu

komunikáciu. Ale je to naozaj vždy tak? Čím je doba rýchlejšia, tým viac ľudí začínajú túžiť po návrate k tradíciám, kde je cítiť osobný záujem. Sú chvíle v živote, ktoré si zaslúžia trochu luxusu. Preto úprimné blahoželanie napísané na ručne vyrobenom papieri vlastnou rukou zaručene spraví radosť a osloví adresáta priamo pri srdci.

Použitá lit.: Viliam Decker: Dejiny ručnej výroby papiera na Slovensku, Matica Slovenská, 1982.

Autor: MÁRIA STRUHÁROVÁ
Foto: Archív PETRUS PAPIER, s. r. o.

- vizitky, pozdravy, novoročenky, oznámenia
- listový papier
- exkluzívne certifikáty, diplomy
- knižné, grafické, akvarelové hárky
- dekoračný papier
- kníhtlač, sieťotlač, slepotlač
- vodoznaky
- exkurzie do papierne

PETRUS

ručná výroba papiera
na Slovensku

tel: +421 905 918404
+421 34 6572260
www.rucnypapier.sk